

ГОРБУЛІН

Володимир Павлович — академік НАН України, директор Національного інституту стратегічних досліджень

ШЕВЦОВ

Анатолій Іванович — доктор технічних наук, директор філіалу Національного інституту стратегічних досліджень у м. Дніпро

Станіслав Миколайович Конюхов (1937–2011)

ГЕНЕРАЛЬНИЙ КОНСТРУКТОР РАКЕТНО-КОСМІЧНОЇ ТЕХНІКИ УКРАЇНИ

**До 80-річчя від дня народження
академіка НАН України С.М. Конюхова**

12 квітня 2017 р. виповнилося 80 років від дня народження Генерального конструктора — Генерального директора Державного конструкторського бюро «Південне» ім. М.К. Янгеля в 1991–2010 рр., Героя України, академіка НАН України Станіслава Миколайовича Конюхова.

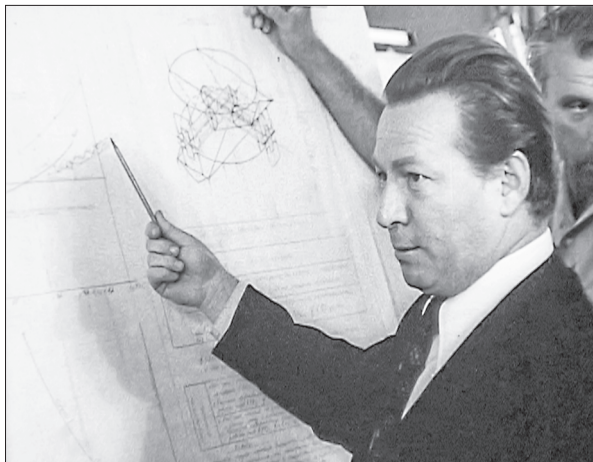
Дата народження Станіслава Миколайовича Конюхова визначила весь його подальший життєвий шлях: він з'явився на світ 12 квітня 1937 р. — задовго до того, як цей день став Днем космонавтики. У його трудовій книжці лише одне місце роботи — Державне конструкторське бюро «Південне».

Закінчивши в 1954 р. середню школу із золотою медаллю, Станіслав Конюхов вирішив пов'язати своє майбутнє з ракетною технікою. Він вступив до Дніпропетровського державного університету на фізико-технічний факультет, а у серпні 1959 р. дипломований інженер-механік Конюхов приступив до роботи в конструкторському бюро «Південне», яке очолював Михайло Кузьмич Янгель.

Не будемо зупинятися на всіх успіхах і досягненнях Станіслава Миколайовича в ракетно-космічній техніці — про це беззаперечно свідчать його нагороди і почесні звання. Зупинимося на тому головному, що вирізняло його серед інших.

Генеральним конструктором Станіслава Миколайовича було призначено в 1991 р., у найважчий для підприємства період — період розпаду Союзу.

У цей непростий для КБ «Південне» час до його штурвалу повинна була стати людина, яка мала не лише глибокі різнобічні знання, досвід і організаторські здібності, а й вміла правильно орієнтуватися у складній ситуації, була здатна оперативно приймати рішення, побачити в ланцюзі послідовних подій кінцевий результат і організувати колектив на його досягнення, взявши при цьому всю відповідальність на себе.

С.М. Конохов біля кульмана пояснює особливості проекту

Візит до КБ «Південне» президента НАН України академіка Б.Є. Патона. 1992 р.

Ставши біля керма КБ «Південне», С.М. Конохов зміг не просто утримати підприємство «на плаву», а й забезпечити йому можливість успішно рухатися вперед.

До розпаду Радянського Союзу КБ «Південне» спільно з Виробничим об'єднанням «Південний машинобудівний завод» та іншими суміжними організаціями й підприємствами розробили і здали на озброєння чотири покоління ракетних комплексів стратегічного призначення, сім типів ракет-носіїв з характеристиками, що перевершували зарубіжні аналоги, розробили і здійснили запуск сотень космічних апа-

ратів. Із 20 прийнятих на озброєння бойових стратегічних ракетних комплексів, що становили ракетно-ядерний щит СРСР, 13 було розроблено у КБ «Південне». Створені КБ бойові ракетні комплекси разом із комплексами російських розробників забезпечили досягнення стратегічного паритету із США.

Людині, невтаємниченій у тонкощі справи, не просто уявити собі, що сталося в ракетно-космічній галузі в момент розпаду Союзу. Приблизно це нагадувало екстрене гальмування поїзда, який мчить на повній швидкості. По живому рвалися зв'язки із суміжними організаціями, які раптом опинилися в різних державах. Відпрацьована десятиліттями кооперація зруйнувалася в одну мить. КБ «Південне» опинилося в критичному становищі: космодроми, наземні центри керування, мережа прийому і обробки телеметричної інформації залишилися поза територією України.

Ситуація ускладнювалася ще й новою спрямованістю оборонної політики України. Одним із її перших кроків стала відмова від ядерного озброєння і рішення про його повну ліквідацію. І це незважаючи на те, що за своїм науково-технічним рівнем та потужністю науково-дослідницької бази в галузі ядерних технологій Україна могла б мати статус ядерної держави. У певні періоди частка розроблених КБ «Південне» і виготовлених на ВО Південмаш боезарядів, розміщених у бойових блоках ракет наземного базування, перевищувала 60 %, що свідчило про величезний потенціал цих організацій.

Приєднання України як без'ядерної держави до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї і отримання гарантій безпеки з боку «де-юре» ядерних держав (Великої Британії, Росії, США, Китаю, Франції) відкривало шлях до обміну ратифікаційними грамотами та набрання чинності Договору СНО-1, що обмежував стратегічні наступальні озброєння. Україна стала однією з держав — учасниць цього Договору.

Прийняття України в Режим контролю ракетних технологій (РКРТ) супроводжувалося неприйнятними для нашої країни вимогами з

боку США: відмовитися від права на створення ракет малої дальності (до 500 км) навіть в інтересах власної обороноздатності. Це ще більше посилює і без того катастрофічну ситуацію в ракетно-космічній галузі. Однак ці дискримінаційні обмеження вдалося зняти, і Україна стала рівноправною учасницею режиму РКРТ. Це давало їй можливість розширювати міжнародне співробітництво в галузі ракетно-космічної техніки, чим і скористалися при розробленні стратегії виходу галузі з кризи.

Розпад Радянського Союзу став початком закінчення «холодної війни». Тепер «потенційний противник» ставав якщо і не союзником, то принаймні не супротивником, а в перспективі — партнером. Гонка озброєнь припинилася, різко скоротилися військові витрати. Стало зрозуміло, що в такій ситуації розраховувати на великі оборонні замовлення на створення нових зразків бойової ракетної техніки стратегічного призначення з ядерним оснащенням не доводиться. Відсутність «потенційного противника» і різке скорочення державного фінансування призвели також до недоцільності розроблення міжконтинентальних балістичних ракет і з неядерним оснащенням.

Маючи світовий рівень розвитку галузі, можна було створювати зразки бойової ракетної техніки тактичного призначення для потреб Збройних Сил України, високотехнологічну продукцію подвійного призначення, яка користувалася попитом на міжнародному космічному ринку. Однак усе це потребувало величезних фінансових вкладень. А їх якраз і не було.

Ось у таких умовах опинилося КБ «Південне» — визнаний світовий лідер у галузі створення бойової ракетної техніки стратегічного призначення, ракетноносіїв і космічних апаратів, а разом з ним — його Генеральний конструктор Станіслав Конюхов, на якому тепер лежала колосальна відповідальність за збереження науково-технічного потенціалу та забезпечення функціонування конструкторського бюро.

Основним завданням для керівництва КБ «Південне» став пошук і формування замовлень для завантаження виробничих потуж-

Біля двигуна першого ступеня ракети-носія «Зеніт»

ностей і персоналу. Роботи, що виконувалися в рамках конверсії, аж ніяк не вирішували цієї проблеми. Потрібна була стратегія, яка б дозволила вивести галузь з глибокої кризи. Природно, основна роль у створенні і реалізації такої стратегії відводилася КБ «Південне» як базовій організації ракетно-космічної галузі. І така ситуація вимагала від Станіслава Миколайовича не тільки всіх його знань та досвіду. Він мав ефективно використати ті обмежені можливості, які ще залишалися. Ось тут повною мірою і проявився його талант керівника й організатора, а особливо — здатність приймати непрості, часом зовсім не очевидні рішення.

Особливого драматизму ситуації надавала невідповідність науково-технічного потенціалу КБ «Південне» вкрай обмеженим на той час завданням, що ставилися перед підприємством.

Ракетники КБ «Південне» — академіки НАН України В.П. Горбулін, В.В. Пилипенко, С.М. Конюхов

Генеральний конструктор — Генеральний директор КБ «Південне» С.М. Конюхов на космодромі Байконур перед першим пуском ракети-носія «Зеніт-3SLБ» з міжнародного проекту «Наземний старт». Квітень 2008 р.

Напрошувалося очевидне рішення — відновити баланс завдань і чисельності шляхом скорочення останньої. Багатотисячний колектив КБ «Південне» виявився заручником обставин, що склалися. Унікальні фахівці, за плечима яких був величезний досвід і знання, які багато років віддали ракетній техніці, могли опинитися «за прохідною». А це ж живі люди зі своїми сім'ями. Можливо, що тут і згадав Станіслав Миколайович слова своєї матері: «Чужий біль, синку, приклади до свого серця...».

І він пішов іншим шляхом — шляхом пошуку компромісу між обсягами використання наявного науково-технічного потенціалу, обсягом конверсії та економічними можливостями держави.

Цьому принципу відповідала стратегія створення за можливості нових і модернізації наявних зразків ракетно-космічної техніки в рамках власних національних проектів і участь у програмах співпраці Росії, Білорусі і Казахстану. Надалі, використовуючи позитивні результати цих проектів, вдалося розгорнути міждержавне комерційне співробітництво з провідними фірмами США, Росії, Китаю і країн Західної Європи. Серед найбільш вдалих міжнародних проектів — «Морський старт», «Дніпро», «Наземний старт».

Поряд з цим Станіслав Миколайович брав найактивнішу участь у підготовці та реалізації Національних космічних програм України. У стислі терміни було створено і запущено перший український супутник «Січ-1», потім — космічні апарати «Океан-О», «Січ-1М», «Січ-2». Завдяки цьому КБ «Південне» посіло гідні позиції у створенні супутникових систем спостереження Землі та екологічного моніторингу.

Станіслав Миколайович приділяв велику увагу розвитку міжнародного співробітництва в галузі двигунобудування. У рамках співпраці з Європейським космічним агентством КБ «Південне» і Південмаш створили рухову установку верхнього ступеня для європейської ракети-носія «Вега».

Новим, вищим, рівнем міжнародного співробітництва стала участь КБ «Південне» і

Південмашу у створенні американського ракетно-космічного комплексу «Антарес» для доставки вантажів на Міжнародну космічну станцію.

Провідна роль КБ «Південне» в реалізації прийнятої стратегії розвитку сприяла стабілізації роботи галузі в умовах її трансформації.

Упродовж останніх років успішно відбувся процес наступності — досвідчені співробітники ділилися своїми знаннями з молодими фахівцями, які щороку поповнювали ряди працівників КБ «Південне». Йшли на заслужений відпочинок ветерани. За цей час було втілено в життя пенсійну реформу, що змінила статус провідних фахівців КБ «Південне» — вони здобули право на наукові пенсії, рівень яких істотно перевищував пенсії за віком. І в цьому також чимала заслуга Генерального конструктора Станіслава Конюхова, який продемонстрував високе почуття відповідальності за доручену справу і ввірених йому людей.

Майже 20 років, з січня 1991 по червень 2010 р., працював Станіслав Миколайович Конюхов на посаді Генерального конструктора — Генерального директора КБ «Південне». Він пройшов на підприємстві всіма сходинками посадового і творчого зростання: від рядового інженера до Генерального конструктора,

від кандидата наук до академіка Національної академії наук України.

До свого професійного свята та 74-го дня народження Станіслав Миколайович не дожив дев'яти днів. Його не стало 3 квітня 2011 р.

Станіслав Миколайович Конюхов був визнаним лідером, блискучим професіоналом і зразком самовідданого служіння справі.

Як Генеральний конструктор ракетно-космічної техніки він ініціював і реалізував ряд успішних проектів, сформував нову кооперацію українських підприємств-суміжників і вміло нею керував.

За період з 1991 по 2010 р. ракетами-носіями розробки КБ «Південне» з чотирьох зарубіжних космодромів було здійснено 94 пуски і виведено на навколосемні орбіти понад 200 супутників різних країн.

Як член Ради з космічних досліджень Національної академії наук України та науково-технічної ради Національного космічного агентства Станіслав Миколайович пропонував нові теми і програми, заряджаючи всіх своєю енергією і цілеспрямованістю.

Станіслав Миколайович Конюхов залишив багату спадщину науково-технічних розробок і проектів, а головне — велику плеяду своїх сподвижників і учнів, які сьогодні гідно продовжують його справу.